

Türkiye’de Turizm Pazarlaması Literatürünün Gelişim Süreci: 1972- 1998 Yılları Arasında Hazırlanmış Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Biyo-Bibliyografik Bir İnceleme

Nazmi KOZAK

Anadolu Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu

ÖZ

Türkiye’de turizm literatürünün geçmişi 1930’li yıllara değin inmektedir. Bu alanda üretilen lisansüstü tezlerin ilk örnekleri 1952 yılında hazırlanmaya başlanmıştır. Turizm pazarlaması, turizm literatürünün en önemli alt konularından birisidir. Turizm alanında çalışmalarda bulunan işletme kökenli araştırmacı ve akademisyenlerin önemli bölümünün bu alanda çalışma ürettiği gözlenmektedir. Bu çalışma kapsamında Türkiye’de turizm pazarlaması alanında hazırlanan lisansüstü tez çalışmaları inceleme konusu yapılmıştır. Tez çalışmalarının biyo-bibliyografik verilerinden elde edilen değışkenler dikkate alınarak yürütülen çalışma ile, 1972-1998 yılları arasındaki gelişimi ile ilgili önemli birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Bulgular; tezin düzeyi, hazırlandığı üniversite, yıllara göre dağılım, turizm sektörünün alt dallarına göre dağılım ile turizm pazarlamasının konularına göre analiz edilmiştir. Çalışmadan sonuç olarak, tez çalışmalarının, daha çok yüksek lisans düzeyinde, İstanbul Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi bünyesinde, 1986 yılı sonrasında ve konaklama alt sektöründe yoğun olarak hazırlandıkları ortaya çıkarılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda ise, tezlerin düzeyleri ile turizm pazarlaması konuları arasında anlamlı bir dağılımın var olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Turizm Pazarlaması, Literatür Araştırmaları, Lisansüstü Tez Çalışmaları, Biyo-Bibliyografik İnceleme, Türkiye

GİRİŞ

Herhangi bir bilim dalındaki gelişmeleri ortaya çıkarmak ve değerlendirebilmek için en önemli veri tabanlarından birini, ilgili alanda gerçekleştirilmiş yayınların oluşturduğuna ait görüş, bilim adamları arasında genel kabul görmektedir (Bilgin 1986; Üsdiken ve Pasadeos 1992a). Herhangi bir bilim dalıyla ilgili üretilmiş her türden yazılı literatürün belli dönemlerde incelenmesi, o bilim dalındaki gelişmelerin ortaya konulması bakımından önemlidir. Zira, böyle bir incelemenin belirli sıklıktaki zaman dilimlerinde gerçekleştirilmesiyle, inceleme konusu olan bilim dalı veya disiplindeki gelişme çizgisini ortaya çıkarmak mümkün olabilmektedir (Üsdiken ve Pasadeos 1993). Bu yolla elde edilecek bulgular, bir yandan o bilim dalının zaman içerisinde gösterdiği gelişmeyi ve egemen eğilimleri anlama, bir yandan da var olan sorunları ortaya çıkarma ve bunları giderebil-

mek için yapılabilecek düzenlemeleri tartışma olanağı sağlayabilmektedir (Üsdiken ve Pasadeos 1993). İncelemelerin akademik yayınlar üzerinde yapılması ise, daha nesnel bulgu ve sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır.

KONU VE AMAÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de 1972-1998 yılları arasında turizm pazarlaması alanında hazırlanmış lisansüstü tez çalışmaları, tezlerin bibliyografik verileri yardımıyla analiz edilecektir. Bilindiği üzere biyo-bibliyografik çalışmalar, herhangi bir bilim dalında hazırlanmış kitap, makale, araştırma, tez vb. çalışmaların bibliyografik verilerini dikkate alarak gerçekleştirilen araştırmalara verilen isimdir. Tez çalışmalarının bibliyografik veriler yardımıyla incelendiği bu çalışmanın amacı, turizm pazarlama literatürünün Türkiye’deki gelişim sürecinin ortaya konulmasına yöne-

lik bluguların ortaya çıkarılmasıdır. Kitaplar, makaleler, araştırmalar, tezler, bu alanda yayımlanan süreli yayınlar ve kongre bildirimleri, Türkiye’de turizm pazarlaması literatürünün diğer yazılı dokümanlarını oluşturmaktadır.

Birkaç aşamada gerçekleştirilmesi planlanan Türkiye’de pazarlama literatürü araştırmasının birinci basamağını tez çalışmaları oluşturmaktadır. Tez çalışmaları, pek çok yönüyle herhangi bir alandaki bilimsel araştırmaların yönü ve niteliği hakkında önemli ipuçlarını verirler (Dener 1995). Ayrıca herhangi bir tez çalışmasının hazırlanması için belirli bir zaman sürecine gereksinme olması, bir danışmanın denetiminde hazırlanması ve bir jüri önünde savunulmak durumunda olunması gibi üstünlükleri ile tezler, makale, bildiri, kitap ve araştırmalara oranla daha nitelikli hazırlanmaktadır. Bu yönüyle de tez çalışmalarının incelenmesi, turizm pazarlaması literatürünün gelişme yönü ve niteliği gibi açılardan gösterdiği farklılaşmaları daha iyi bir şekilde ortaya koymaktadırlar.

LİTERATÜR TARAMASI

Yönetim alanında akademik ve diğer kurumların dergilere katkılarını inceleyen bir çalışma, Goodall ve Westing (1972) tarafından gerçekleştirilmiştir. Özer (1972), “SBF Dergisi’nde İktisadi Araştırmalar: 1960-71” başlığını taşıyan bir çalışma yapmıştır. İnönü (1975), Cumhuriyet Dönemi’nde temel bilimlerdeki araştırmaya dayalı çalışmalarının nasıl geliştiğini genel çizgileriyle gösterecek bir tabloyu meydana çıkarmayı ve bu arada Türkiye’nin son yarım yüzyılda temel bilimlere yaptığı başlıca katkıları ortaya koymayı amaçlamıştır. Berkman ve Kozan (1979) tarafından Amme İdaresi Dergisi’nde yayımlanan makaleler üzerine gerçekleştirilen bir çalışmada ise, adı geçen dergide 1968- 1977 yılları arasında yayımlanan yazılar incelenmiştir.

Yine, Berkman (1987) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada da, konu, Amme İdaresi Dergisi’nde yayımlanan makalelerdir. Üsdiken ve Pasadeos (1992a), gerçekleştirdikleri çalışmalarında konu olarak, işletmecilik alanında Türkiye’de son onbeş yıldır kesintisiz yayımlanan Amme İdaresi Dergisi, Eskişehir İİBF Dergisi, İ.Ü. İşletme Dergisi ve OD-TÜ Gelişme Dergisi’ndeki yönetim konulu makaleleri almışlardır. Yine, Üsdiken ve Pasadeos’un (1992b) bir diğer çalışması, “Türkiye’de Yayınlanan Yönetimle İlgili Makalelerdeki Atıflar Üzerine Bir İnceleme” başlığını taşımaktadır. Üsdiken ve Pasadeos, bu çalışmalarında “atıf analizi” yapmışlardır. Üsdiken ve Pasadeos (1993) tarafından gerçekleştirilen bir

başka araştırma, “Türkiye’de Örgütler ve Yönetim Yazını” başlığını taşımaktadır. Yıldırım (1993), Amme İdaresi Dergisi’nde yayımlanan yazıları konu alan bir çalışma yapmıştır. Dener ve Atasagun (1985) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise, Journal of Economic Literature’de yayımlanan iktisadi makalelerin alt konulara dağılımı analiz edilmiştir.

Perry ve Kraemer (1986), 1975-1984 yılları arasında Public Administration Review’de yayımlanan makaleleri yöntem bilim açısından incelemeye tabi tutmuşlardır. Dener’in diğer bir çalışması da (1990), Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi’nde yayımlanan “Onuncu Sayısında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi ve Denetimli Permüte Başlık İndeksi” başlığını taşımaktadır. Kayar (1994), “Cumhuriyet Dönemi (1928- 1994) Tıp Dergileri’nin Kısaltılmış İsim İndeksi ve Analizi” başlığını taşıyan çalışmada sözü edilen dönemde yayımlanan tıp dergileri ve hazırlanmış olduğu isim indeksi üzerinde bazı değerlendirmeler yapmıştır. Yılmaz (1997) çalışmasında, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü’nde 1974-1997 yılları arasında hazırlanan tezleri, nicelik ve konusal dağılımlar açısından irdelemiştir. Bu alanda gerçekleştirilen diğer çalışmalar ise, şunlardır: Kazancıgil ve Solok (1981), Dinç (1989), Akççek ve Kayar (1992), İrgil ve İrgil (1993), Küyük (1996), Tonta ve İlhan (1997), Tonta (1999), Özen ve Özgür (1999), Özen (1999).

Turizm alanında ise, Chrichton (1978), Dissertation Abstracts International’ın 36-38. sayılarında yer alan turizm ve ilgili alanlarında hazırlanmış 122 doktora tezini incelemiştir. Pizam ve Elanjikal (1982) ise, 1976-1980 yılları arasında Dissertation Abstracts International’da yer alan turizmle ilgili 65 tez üzerine bir araştırma yürütmüşlerdir. Jafari ve Aaser (1988), ABD ve Kanada’daki üniversitelerde turizm ve yakın alanlarında, 1962-1987 yılları arasında hazırlanmış doktora tezleri üzerine bir inceleme gerçekleştirmişlerdir.

Kozak (1994a), turizm tezleri üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında, 1963-1992 yılları arasında Türkiye’de yüksek lisans ve doktora düzeylerinde hazırlanmış tezleri bazı parametrelere göre değerlendirmiş ve inceleme konusu olan dönemde Türkiye’de turizm araştırmalarının gelişme yönü, içeriği ve şekli konularında birtakım değerlendirmeler elde etmiştir. Kozak (1994b), “Anatolia Dergisi’nde Yayımlanan Yazılar Üzerine Bir İnceleme” başlığını taşıyan çalışmasında, 1990-1994 yılları arasında Anatolia Dergisi’nde yayımlanan yazıları çeşitli değişkenlere göre analiz etmiştir. Goeldner (1994), dünya genelindeki turizm ve seyahat enformasyon kaynaklarını

derlediği çalışmasında “indeks servislerini”, “bibliyografya türü çalışmaları”, “dokümantasyon merkezlerini”, “sürelili yayımları”, “yıllık başvuru kaynağı” gibi birincil kaynakları incelemiştir. Kozak (1995), “Türkiye’de Yayımlanan Turizm Konulu Makaleler Üzerine Bir İnceleme” başlığını taşıyan çalışmasında ise, 1979-1994 yılları arasında Türkiye’de turizm konulu yayımlanmış makaleleri incelemiştir. Yazar, çalışmasında birtakım değişkenlerin analiz bulgularından yola çıkarak, Türkiye’deki turizm araştırmaları konusunda çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. Kozak (1996), dünya genelinde turizm, rekreasyon ve boş zamanların değerlendirilmesi (leisure) alanlarında yayımlanan akademik dergileri incelemiştir. Kozak (1997) Ulusal Turizm Kongreleri’nde sunulan bildirileri incelediği çalışmasında, 1990-1996 yılları arasında (1994 yılı hariç) sunulan bildirileri çeşitli değişkenlere göre analiz etmiştir. Kozak (2000), turizm literatürünün Türkiye’deki gelişimi incelediği çalışmasında, turizm literatürünü oluşturan faktörlerin yanı sıra, turizm araştırmacıları ile ilgili birtakım konuları incelemiştir.

YÖNTEME İLİŞKİN BİLGİLER

Kapsam

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere bu çalışmanın kapsamını oluşturan faktörlerden bir tanesi, tez çalışmalarının inceleniyor olmasıdır. Türkiye’de turizm pazarlaması alanında 1972-1998 yılları arasında hazırlanmış lisansüstü tez çalışmaları (yüksek lisans ve doktora) çeşitli değişkenlere göre analiz edilecektir. Türkiye’de bilindiği üzere, lisansüstü tez çalışmaları dışında, çeşitli kamu kurumları ve bankaların bünyesinde uzmanlık için tez çalışmaları hazırlanmaktadır. Bu tez çalışmaları değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

Bununla birlikte Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü bünyesinde hazırlanan lisansüstü tez çalışmaları araştırma kapsamına alınmıştır. Gerçekleştirilen incelemeler neticesinde Türkiye’de turizm pazarlaması alanında 1972 yılında üç tez çalışmasının hazırlanmış olduğu ortaya çıkarılmıştır. Gerçekten bu çalışma 1972-1999 yıllarını kapsayacak şekilde planmış ve yürütülmüştür. Ancak, yapılan taramalarda 1999 yılında turizm pazarlaması alanında herhangi bir tez çalışmasının hazırlanmamış olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışma, 1972-1998 yılları arasındaki tez çalışmaları üzerinde yürütülmüştür.

Veri Kaynağı

Çalışmanın veri kaynağını oluşturan tez çalışmaları iki ayrı kaynaktan yararlanılarak derlenmiştir. Bun-

lardan birincisi Kozak (1997) tarafından hazırlanan “Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası”dır. Söz konusu bibliyografya çalışması, 1952-1995 yılları arasında Türkiye’de hazırlanmış uzmanlık, yüksek lisans, doktora tezleri ile doçentlik ve profesörlük takvim tezlerini içermektedir. Bu çalışma kapsamında söz konusu bibliyografya çalışmasının, yukarıda da belirtildiği üzere, yalnızca yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları alınmıştır. Kozak’ın çalışmasında tez çalışmaları turizmin alt konularında yazar soyadına göre alfabetik olarak yer almaktadır. Bu çalışmada turizm pazarlaması konulu tez çalışmalarına da ayrı bir başlık altında yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında 101 tez çalışması Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası başlıklı çalışmadan yararlanılarak elde edilmiştir.

İkinci veri kaynağı, Yüksek Öğretim Kurulu bünyesinde çalışmalarını sürdüren Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Tez Merkezi tarafından derlenen ve internet ortamına aktarılan tez listeleridir. Bu merkez tarafından derlenen ve internet ortamına aktarılan tez listelerinin 1995, 1996, 1997, 1998 ve 1999 yıllarına ait olan bölümleri tek tek taranarak, 1995 ve sonrasında hazırlanmış tez çalışmalarının bibliyografik künyelerine ulaşılmıştır. 1995 yılının, Kozak’ın çalışmasında içerilmiş olmasına karşılık Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Tez Merkezi verilerinden de taranmasının nedeni, 1995 yılı sonuna kadar bazı üniversiteler bünyesinde hazırlanan tez çalışmalarının bazılarında erişilememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle, 1952-1999 yılları arasındaki tez çalışmalarının eksiksiz listesinin incelenmesi mümkün olabilmektedir. Yüksek Öğretim Kurumu Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Tez Merkezi tarafından internet ortamına aktarılan tez listeleri, çeşitli bilim ve alan dallarına göre yer almaktadır. Turizm pazarlaması alanındaki tez çalışmalarına ait listeler, turizm, halkla ilişkiler ve reklam başlıkları altındaki tez listeleri incelenerek ulaşılmıştır. Söz konusu merkezin hazırladığı tez listelerinde turizm pazarlaması veya pazarlama dalları altında herhangi bir başlığa rastlanmamıştır.

Analiz Biçimi

Gerek Kozak’a ait bibliyografya çalışması ve gerekse Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Tez Merkezi tarafından internet ortamına aktarılan listelerin taranması ile elde edilen turizm pazarlaması konulu tez çalışmalarının künyeleri bir araya getirilerek tek bir liste oluşturulmuştur. Hazırlanan liste alfabetik olarak sıralanmış ve mükerrer tez çalışmalarının olmaması için birkaç kez incelen-

miştir. Sonuç olarak turizm pazarlaması alanında 131 tez çalışmasının 1972- 1998 yılları arasında hazırlanmış olduğu görülmüştür. Analiz çalışması 131 tez çalışması üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada tez çalışmalarının bibliyografik verileri üzerinde gerçekleştirileceği için, bibliyografik verilerden elde edilebilecek değişkenler aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

1. Tezlerin düzeyi (*yüksek lisans, doktora*),
2. Hazırlanan üniversite,
3. Tez çalışmalarının konularının turizmin alt sektörlerine göre dağılımı (*konaklama, seyahat, yiyecek-içecek, ulaştırma, genel olarak turizm sektörü, yan sektörler*),
4. Tez çalışmalarının turizm pazarlamasının içerdiği konulara göre dağılımı (*pazarlama iletişimi, pazarlama yönetimi, pazarlama kanalları, pazarlama araştırması, tüketici davranışı, genel konular*),
5. Tez çalışmalarının içerdikleri (varsa) turizm türlerine göre dağılımı,
6. Tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı.

Söz konusu değişkenlere göre her bir tezin verileri SPSS 9.0 istatistik paket programına aktarılmıştır. Veriler, önce tekli ve daha sonra da ikili olarak değerlendirilmiştir. Verilerin nominal ölçekte derlenmiş olmaları dolayısıyla istatistiksel analiz analizi Ki-kare ve Gramer's V testleri ile gerçekleştirilmiştir. Ki-kare testi 0,05 güven aralığında test edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmadan elde edilen bulguların analizi iki aşamada gerçekleştirilecektir. Birinci aşamada genel bulgular olan incelemeye konu olan değişkenlere ait verilere yer verilecektir. Daha sonra ise, ikili karşılaştırmalar yapılarak, ilişkilerin anlamlığı ki-kare ile test edilecektir.

Genel Bulgular

Tablo 1, inceleme konusu olan verilere ait bulguları tek değişkenli olarak yer vermektedir. Tablodaki verilere göre, Türkiye'de 1972-1998 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının önemli bir bölümünün yüksek lisans düzeyinde hazırlandığı anlaşılmaktadır (%85,5). Tez çalışmalarının yaklaşık 1/4'ü İstanbul Üniversitesi bünyesinde hazırlanmıştır (%19,1). Daha önce Kozak (1999) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye'de turizm alanında hazırlanan bütün tezlerin yaklaşık %30'unun İstanbul Üniversitesi bünyesinde hazırlanmış olduğu or-

taya çıkarılmıştı. Bu çalışma ile elde edilen bulgularla, önceki çalışmanın bulguları arasında örtüşüyor olması, ilgi çekici bir sonuç olarak dikkat çekmektedir. Turizm pazarlaması konusunda tez çalışmalarının hazırlandığı diğer üniversiteler, sırasıyla Gazi Üniversitesi (%18,3), Marmara Üniversitesi (%12,2), Hacettepe Üniversitesi (%7,6), Dokuz Eylül Üniversitesi (%6,1) ve Ege Üniversitesi (% 6,1) şeklinde sıralanmaktadır.

Tez çalışmalarının yıllar itibarıyla dağılımına göz atıldığında, turizm pazarlaması konusundaki tez çalışmalarının 1972-1980 döneminde yalnızca 6 iken, ilerleyen yıllarda önemli artışlar kaydedildiği anlaşılmaktadır. Özellikle 1991-1995 yılları arasında, toplam tez çalışmalarının % 45,0'ünün hazırlanmış olması, üzerinde durulması gereken önemli bir bulgudur. Ancak, bu çalışma kapsamına alınmasına karşılık turizm pazarlaması konusunda 1999 yılında herhangi bir tez çalışmasına rastlanamaması da, önemli bir sonuç olarak durmaktadır. Söz konusu bulgunun, son yıllarda turizm pazarlaması konulu tez çalışmalarının üniversitelerde eskiye oranla fazla rağbet görmediği şeklinde yorumlanabilir.

Turizm sektörünün alt sektörü bağlamında turizm pazarlaması konulu tez çalışmaları incelendiğinde, genel olarak turizm sektörünü daha çok doğrudan kapsadığı gözlenmektedir (%51,9). İkinci sırada konaklama alt sektörü gelirken (33,6), seyahat (%6,9) ve yan alt sektörler (%5,3) izlemektedir.

Tablo 2 ise, turizm pazarlaması konusundaki tezlerin alt dallara göre dağılımını göstermektedir. Pazarlama iletişimi konulu tez çalışmaları (%58,0) en çok çalışılan konuyu oluşturmaktadır. Pazarlama iletişimi konusunda ise, en çok çalışılan alt dal halkla ilişkiler ve tanıtım (%34,4) olduğu görülmüştür. Reklam (%11,5) ikinci sırada, satış tutundurma (%7,6) ise üçüncü sırada gelmektedir. Kişisel satış ve fiyatlandırma alt konularının ise fazla çalışılmayan konular oldukları anlaşılmaktadır.

Pazarlama yönetimi ikinci en çok çalışılan turizm pazarlaması konusudur (%12,2). Pazarlama yönetimi konusunda ise alt dallar olarak ürün ve rekabet analizi (%6,1), hedef pazar seçimi (%1,5), pazarlama stratejisi (%2,3) gelmektedir. Üçüncü sırada en çok çalışılan konu olan pazarlama araştırmasının oranı, % 9,9'dur. Turizm pazarlaması ile ilgili genel konular dördüncü sırada yer almaktadır (% 9,2). Pazarlama kanalları beşinci sırada bulunan konuyu oluşturmaktadır (%6,9). Pazarlama kanalları içerisinde ise alt dal olarak dağıtım kanallarının önde geldiği anlaşılmaktadır (%6,1).

Tablo 1. İnceleme konusu olan değişkenlere ait genel veriler

DEĞİŞKENLER	n	%
Yüksek lisans	112	85,5
Doktora	19	14,5
TOPLAM	131	100,0
Üniversiteler		
Istanbul Üniversitesi	25	19,1
Gazi Üniversitesi	24	18,3
Marmara Üniversitesi	16	12,2
Hacettepe Üniversitesi	10	7,6
Dokuz Eylül Üniversitesi	8	6,1
Ege Üniversitesi	8	6,1
Anadolu Üniversitesi	8	6,1
Istanbul Teknik Üniversitesi	5	3,8
ODTÜ	4	3,1
Bağcıbaşı Üniversitesi	3	2,3
Erciyes Üniversitesi	3	2,3
Diğer üniversiteler	17	12,9
TOPLAM	131	100,0
Yıllar		
1972-1980	6	4,6
1981-1985	6	4,6
1986-1990	31	23,7
1991-1995	59	45,0
1996-1998	29	22,1
TOPLAM	131	100,0
Alt sektörler		
Konaklama sektörü	44	33,6
Seyahat sektörü	9	6,9
Yiyecek-içecek sektörü	1	0,8
Ulaştırma sektörü	2	1,5
Genel olarak turizm sektörü	68	51,9
Turizmle ilgili yan sektörler	7	5,3
TOPLAM	131	100,0
Turizmle ilgili bazı alanlar		
Dış turizm	18	13,7
Resort otel	1	0,8
Festival ve fuar	6	4,6
Rekreasyon	3	2,3
Devre mülk	1	0,8
Paket tur	1	0,8
Dağ turizmi	1	0,8
Termal turizm	3	2,3
Kumar turizmi	1	0,8
Diğer konular	94	71,8
TOPLAM	131	100,0

Tablo 2. Turizm pazarlaması ile ilgili konuların dağılımı

KONULAR	n	%
<i>Pazarlama iletişimi</i>	76	58,0
Reklam	15	11,5
Halkla ilişkiler ve tanıtım	45	34,4
Kişisel satış	4	3,1
Satış tutundurma	10	7,6
Fiyatlandırma	2	1,5
<i>Pazarlama kanalları</i>	9	6,9
Dağıtım kanalları	8	6,1
Seyahat acenteleri	1	0,8
<i>Pazarlama yönetimi</i>	16	12,2
Ürün ve rekabet analizi	8	6,1
Hedef pazar seçimi	2	1,5
Pazar bölümlendirme	1	0,8
Pazarların analizi	1	0,8
Pazarlama stratejisi	3	2,3
Pazar pozisyonu	1	0,8
<i>Pazarlama araştırması</i>	13	9,9
<i>Tüketici davranışı</i>	2	1,5
<i>Turizm pazarlaması ile ilgili genel konular</i>	13	9,2
TOPLAM	131	100,0

İkili Karşılaştırmalar

Çalışmanın bu aşamasında Türkiye’de turizm pazarlaması literatürünün gelişmesine ve buna etkide bulunan parametrelere yönelik birtakım değerlendirmelerde bulunulacaktır. Turizm pazarlaması konusunda hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının düzeylerinin (yüksek lisans ve doktora) hazırlandıkları üniversitelere göre dağılımına ilişkin veriler Tablo 3’te yer almaktadır. Tabloda yer alan veriler üzerinde uygulanan ki-kare testinin sonuçları, lisansüstü tez çalışmalarının hazırlandıkları üniversiteler bakımından anlamlı bir farklılaşma ortaya koymadığını göstermektedir. Bir başka anlatımla, turizm pazarlaması alanında hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının birtakım üniversitelerde anlamlı bir şekilde yoğunlaşma ortaya koymamaktadır. Tez çalışmalarının ha-

Tablo 3. Tezlerin üniversitelere göre dağılımı

ÜNİVERSİTE	YÜKSEK LİSANS	DOKTORA	TOPLAM
Istanbul Üniversitesi	20	5	25
Gazi Üniversitesi	22	2	24
Dokuz Eylül Üniversitesi	6	2	8
Ege Üniversitesi	6	2	8
Marmara Üniversitesi	14	2	16
Anadolu Üniversitesi	6	2	8
Diğer Üniversiteler	38	4	42
TOPLAM	112	19	131

X² = 27,482

sig. 0,094

Cramer’s V = 0,462

Tablo 4. Tezlerin yıllara göre dağılımı

ÜNİVERSİTE	YÜKSEK LİSANS	DOKTORA	TOPLAM
1972-1980	4	2	6
1981-1985	5	1	6
1986-1990	29	2	31
1991-1995	52	4	56
1996-1998	22	7	29
TOPLAM	112	19	131

$\chi^2 = 28,354$ sig. 0,101 Cramer's V = 0,465

Tablo 5. Tezlerin konularına göre dağılımı

ÜNİVERSİTE	YÜKSEK LİSANS	DOKTORA	TOPLAM
Pazarlama iletişimi	75	5	80
Pazarlama kanalları	8	2	10
Pazarlama yönetimi	9	5	14
Pazarlama araştırması	9	4	13
Tüketici davranışı	2	-	2
Genel konular	9	3	12
TOPLAM	112	19	131

$\chi^2 = 13,897$ sig. 0,016 Cramer's V = 0,326

zırlandıkları yıllar ile düzeyleri arasında da anlamlı bir dağılım söz konusu değildir (Tablo 4). Bununla birlikte tez çalışmalarının düzeyleri ile konuları arasında anlamlı bir dağılım bulunmaktadır (Tablo 5). Yani, tez çalışmalarının düzeyleri, onların konularının seçimi üzerinde etkili olmaktadır.

Tablo 6 ve Tablo 7, genel bir fikir vermesi bakımından tez çalışmalarının konusal dağılımının üniversitelere ve yıllara göre dağılımlarını frekans cinsinden göstermektedir. Buna göre “pazarlama iletişimi” konulu tez çalışmalarının İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi’nde yoğunluklu olarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Tablo 7’den

çıkarılabilecek diğer bir sonuç ise “pazarlama araştırması” konulu tezlerin ezici bir çoğunlukla Gazi Üniversitesi’nde hazırlandığıdır. Tablo 8’e göre ise, “pazarlama iletişimi” konusu çalışmaları, 1986-1995 yılları arasında yoğun olarak hazırlandığı görülmektedir. Diğer konularda belirgin saptamalar yapmak zor görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında turizm pazarlaması konusunda 1972-1988 yılları arasında hazırlanan 131 lisansüstü tez çalışması incelenmiştir. 1952-1999 yılları arasında turizm alanında yaklaşık 1300 tezin hazırlanmış olduğu dikkate alındığında, 131 tez çalışması önemli bir rakamı ifade ettiği açıktır. Tez çalışmalarının daha çok yüksek lisans düzeyinde hazırlanmış olduğu tespit edilmiştir. Turizm alanındaki tez çalışmalarında olduğu gibi turizm pazarlaması alanındaki çalışmalarda da İstanbul Üniversitesi’nin nicelik olarak önde olmasına neden olan gerekçelerin araştırılmasına ihtiyaç vardır. Turizm pazarlaması alanında Gazi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi’nde de önemli sayıda tezin hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Gazi ve Hacettepe üniversiteleinde turizm alanında lisansüstü program olmasına karşılık, Marmara Üniversitesi’nde turizmle ilgili herhangi bir düzeyinde lisansüstü programın olmamasına rağmen, bu kadar çok sayıda tez çalışmasının hazırlanmasına neden olan gerekçeler de önemli olmaktadır. Tez çalışmalarının 1986 yılı sonrasında yoğun olarak hazırlanmış olması, bu dönemde turizmle ilgili çok sayıda lisansüstü programın açılması ile açıklanabilir. Turizm alanındaki tez çalışmalarında olduğu gibi turizm pazarlaması konulu çalışmalarda da sektörel yoğunluk konaklama alt sektörü üzerinde bulunmaktadır. Turizm pazarlama-

Tablo 6. Turizm pazarlaması alt konularının üniversitelere göre dağılımı

ÜNİVERSİTELER	PAZARLAMA İLETİŞİMİ	PAZARLAMA KANALLARI	PAZARLAMA YÖNETİMİ	PAZARLAMA ARAŞTIRMASI	DİĞER KONULAR	TOPLAM
İstanbul Üniversitesi	14	5	2	3	1	25
Gazi Üniversitesi	12	3	2	22	5	24
İstanbul Teknik Ü.	3	-	1	1	-	5
Dokuz Eylül Ü.	4	-	1	3	-	8
Marmara Üniversitesi	13	2	1	-	-	16
ODTÜ	2	1	1	-	-	4
Anadolu Üniversitesi	7	1	-	-	-	8
Hacettepe Üniversitesi	8	2	-	-	-	10
Ege Üniversitesi	7	-	-	-	1	8
Diğer üniversiteler						
TOPLAM	79	10	14	12	16	131

Tablo 7. Turizm pazarlaması alt konularının yıllara göre dağılımı

ÜNİVERSİTELER	PAZARLAMA İLETİŞİMİ	PAZARLAMA KANALLARI	PAZARLAMA YÖNETİMİ	PAZARLAMA ARAŞTIRMASI	DİĞER KONULAR	TOPLAM
1972-1980	4	-	-	1	1	6
1981-1985	3	-	-	1	2	6
1986-1990	20	4	3	2	2	31
1991-1995	39	4	6	5	2	59
1996-1998	14	2	5	4	4	29
TOPLAM	80	10	14	13	14	131

sının alt konularına göre dağılımda ise, pazarlama iletişimi, pazarlama yönetimi ve pazarlama araştırması çok çalışılan konuları oluşturmaktadır.

Öte yandan tez çalışmalarının düzeyleri ile hazırladıkları üniversiteler ve yıllar arasında anlamlı farklılaşmalara rastlanmaz iken, tez çalışmalarının konularına göre olan dağılımla anlamlı farklılaşmanın ortaya çıkarılması, üzerinde önemle durulması gereken bir sonuçtur. Zira, tez çalışmalarının düzeylerinin turizm pazarlaması ile ilgili konular üzerine etkide bulunuyor olduğu ortaya çıkarılmıştır.

DEĞERLENDİRME

Başta da belirtildiği üzere, bilim dallarındaki gelişmelerin yönünü ortaya çıkarmak için belli dönemlerde literatür araştırmalarının yapılması gerekmektedir. İlk bakışta önemli olmayan çalışmalar gibi görülse bile, bu tür çalışmalar eğilimleri önceden belirleme ve buna uygun stratejileri belirleyebilme açısından önemlidir. Zira, ilgili bilim dalındaki çalışmaların tam olarak portresini görmek, gelişme eğilimini saptayabilmek, geniş anlamıyla, denizin yalnızca görünen kısmını dikkate alarak yorumda bulunmanın önüne geçmeye yaramaktadır.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de turizm pazarlama literatürü inceleme kapsamına alınmıştır. Turizm pazarlaması literatürünü oluşturan faktörlerden tez çalışmaları biyo-bibliyografik veriler dikkate alınarak incelenmiştir. Böylelikle, 1972-1998 yılları arasında üniversitelerde lisansüstü düzeylerde hazırlanmış 131 tez çalışması üzerine yapılan inceleme ile, Türkiye'de turizm pazarlama literatürüne ilişkin birtakım bulgular elde edilmiştir. Turizm pazarlama literatürünün diğer faktörleri olan makaleler, kitaplar, araştırmalar ve bildirilerin de incelenmesi, bu alanla ilgili daha ayrıntılı ve daha az eksikliği olan değerlendirmelerin yapılmasına olanak tanıyacaktır. Ayrıca, incelemelerin biyo-bibliyografik verilerin yanı sıra, içerik analizi tekniği kullanılarak da yürütülmesi, daha derinliğine bulguların elde edilmesini sağlayacağı kuşkusuzdur. Öte yandan, turizm pazar-

lama literatürünün gelişimine etkide bulunan faktörleri ortaya çıkarmaya dönük incelemelere gereksinim bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçiçek, E. ve Kayar, R. (1992). İzmir'de Yayınlanan Tıp Dergilerinin Tarihçesi, *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 2 (1), 81-84.
- Berkman, A. Ü. (1987). Amme İdaresi Dergisi'nde Yayınlanan Makaleler ve Türk Yönetim Yazını, *Amme İdaresi Dergisi*, 20 (4), 19-42.
- Berkman, A. Ü. ve Kozan, Ü. (1979). Amme İdaresi Dergisi'nde Yayınlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme, *Amme İdaresi Dergisi*, 12 (1), 9-26.
- Bilgin, N. (1986). Türkiye'de Yapılan Psikoloji Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme, *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Chrickton, K. (1978) "Dissertations on Travel, Recreation, and Leisure", *Journal of Travel Research*, 17 (1), 14-22.
- Dener, H. I. (1990). Onuncu Sayısında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Denetimli Perimüte Başlık İndeksi, *H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8 (2), 157-189.
- Dener ve Atasagun, H. F. (1985). İktisadi Makalelerin Alt Konulara Dağılımı Hakkında Bazı Gözlemler: Journal of Economic Literature'den Yapılan Sayım Sonuçlarının Değerlendirilmesi, *H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (1-2), 125-143.
- Dener, H. I. (199). Turizm Talebi ile İlgili Bazı Ampirik Araştırmalar Hakkında, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6 (1): 14-21.
- Diñç, G. (1989). Arap Harfleri ile Türkçe Basılmış Tıbbi Süreli Yayınların İncelenmesi ve İstanbul Kütüphaneleri Tıbbi Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu (1849-1928), *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Goeldner, C.R. (1994). Travel and Tourism Information Sources, *Travel, Tourism, and Hospitality Research* içinde, C.R. Goeldner (Der.), Newyork: John Wiley & Sons, Inc., 41-90.
- Goodall, M.R. ve Westing, M.B. (1972). Public Administration Review: 1940 Through 1969, *Public Administration Review*, 32 (1).
- İçöz, O. ve Kozak, N. (1999). Turizm İşletmeciliği Dergisi'nin Turizm Literatürüne Katkısı Hakkında Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (Eylül-Aralık), 9-17.
- İnönü, E. (1975). 1923-1966 Döneminde Türkiye'nin Kimya ve Biyokimya, Eczacılık, Kimya Mühendisliği, Metalurji Gibi İlgili Dallarda Araştırmaya Katkısını Gösteren Bir Bibliyografya Üzerinde Bazı Gözlemler, *V. Bilim Kongresi Bilim Adanı Yetiştirme Grubu Tebliğleri*, Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Yayını, 29-36.

- İrgil, C. ve İrgil, E. (1993). Türkiye'deki Tıp Dergilerinin Sorunları ve Öneriler. *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 3 (1-2-3), 89-94.
- Jafari, J. ve Aaser, D. (1988). "Tourism: The Subject of Doctoral Dissertations". *Annals of Tourism Research*, 15, 429-470
- Kayar, R. (1994). Cumhuriyet Dönemi (1928-1994) Tıp Dergilerinin Kısaltılmış İsim İndeksi ve Analizi. *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, (4), 9-77.
- Kazancıgil, A. ve Solok, V. (1981). Türk Tıp Dergileri ve Süreli Yayınları Üzerine Analitik Bir inceleme (1849-1981), *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, 12, 373-383.
- Kozak, N. (1994a). 1963-1992 Yılları Arasında Türkiye'de Yüksek Lisans ve Doktora Seviyelerinde Yazılmış Tezlerin Çeşitli Parametrelere Göre Değerlendirilmesi, *Dört Yıllık Turizm Yüksek Okullarında Eğitim- Öğretim Sorunları ve Çözüm Önerileri Konulu Hafta Sonu Semineri*, Nevşehir: Erciyes Üniversitesi Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Yayını, 150-158.
- Kozak, N. (1994b). Anatolia Dergisi'nde Yayımlanan Yazılar Üzerine Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm ve Çevre Kültürü Dergisi*, 5 (4), 22-33.
- Kozak, N. (1995). Türkiye'de Yayımlanan Turizm Konulu Makaleler Üzerine Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 62-72.
- Kozak, N. (1996a). *Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası (1952-1995)*. Ankara: Anatolia Yayıncılık.
- Kozak, N. (1996b). Türkiye'de ve Dünyada Turizm İçerikli Bibliyografyalar ve İndeksler, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(3-4): 58-67.
- Kozak, N. (1997). Ulusal Turizm Kongresi'nin Türkiye Turizm Literatürüne Katkısının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, *VIII. Ulusal Turizm Kongresi, 12-14 Aralık*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Yayını, 59-78.
- Kozak, N. (2000). Türkiye'de Turizm Literatürünün Gelişim Süreci Üzerine Bir İnceleme, *DAÜ Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 16-59.
- Küyük, A. (1996). Türk Tıp Literatüründe Bilgi Erişim, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Özdemir, M. (1998), *Turizme Fiske Taşları*. Ankara: Renkmay Matbaacılık.
- Özen, Ş. (1999). Türkiye'deki Örgütler/Yönetim Araştırmalarında Yöntem Sorunları: Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongrelerinde Sunulan Bildiriler Üzerinde Bir İnceleme. *7. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 7-12.
- Özer, O. (1972). S.B.F. Dergisi'nde İktisadi Araştırmalar: 160-71, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27 (1).
- Perry, J. L. ve Kraemer, K. L. (1986). Research Methodology in the Public Administration Review, 1975- 1984", *Public Administration Review*, 47 (3).
- Pizam, A. ve Elanjikal, C. M. (1982). Tourism and Theses in Leisure and Recreation: August 1975-August 1977, *Journal of Leisure Research*, 11 (3), 219-243.
- Tonta, Y. (1999). Tıp ve Yaşam Bilimleri Literatürüne Türkiye'nin Katkısı (1988-1997). *Bilginin Serüveni: Düni, Bugünü, Yarını... Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 17-21 Kasım, 421-438.
- Tonta, Y. ve İlhan, M. (1997). Sosyal Bilimlerde Türkiye'nin Dünyadaki Yeri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12 (40), 67-75.
- Üsdiken, B. ve Pasadeos, Y. (1992a). Türkiye'de Yayımlanan Yönetimle İlgili Veri Temelli Makalelerde Yöntem, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 9 (2), 249-266.
- Üsdiken, B. ve Pasadeos, Y. (1992b). Türkiye'de Yayımlanan Yönetimle İlgili Makalelerdeki Atıflar Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 25 (2), 107-134.
- Üsdiken, B. ve Pasadeos, Y. (1993). Türkiye'de Örgütler ve Yönetim Yazını. *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (2), 73-93.
- Yıldırım, Y. (1993). 1968'den 1993'e Amme İdaresi Dergisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (1), 255-262.
- Yılmaz, B. (1997). Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Lisansüstü Tezlerinin Niceliksel ve Konusal Analizi: 1974-1997. *Hacettepe Üniversitesi'nin Kuruluşunun 30. Yılı Kütüphanecilik Bölümü 25. Yılı Armağan* (Yayına Hazırlayan Bülent Yılmaz), Ankara: Öncü Limited, 191-198.

Gönderilme tarihi:	: Mayıs 2001
Değerlendirme	: Mayıs 2001
Düzeltilme	: Mayıs 2001
Kabul	: Haziran 2001

Yrd. Doç. Dr. Nazmi Kozak, Anadolu Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir
E-mail: nkozak@anadolu.edu.tr